

ՊՈԵՏՆ ՈՒ ՄՈՒՍԱՆ

- Նըստած եմ մի օր ու միտք եմ անում.
 Միտք եմ անում, միտք, ու չեմ կարենում
 Մի հընար գըտնեմ՝ ցավերըս հոգամ...
 Վեր կենամ, ասի, մեկի մոտ գընամ,
- 5 Կըրկին պարտք անեմ, գըլուխը քարը,
 Մինչև որ տեսնենք ինչ կըլնի ճարը:
 — Ողջո՛ւյն Պառնասի գըլխից սըրբազան...
 Ետ նայեմ տեսնեմ իմ ծանոթ Մուսան:
 — Վէր կաց, բանաստեղծ, կանչում է էսպես,
- 10 Վէր կաց, ներշնչվիր, դուրս արի հանդես,
 Տանջվում են ահա եղբարքդ թըշվառ,
 Հեծում, հալածվում աշխարհից աշխարհ:
 Երկինք են հասել արցունք ու արյուն...
 Ահա՛ քեզ համար բերել եմ ավյուն,
- 15 Հույս տուր վըհատին, ըսփոփիր որբին,
 Ուժ տուր պանդըխտին իր երկար ճամփին:
 Նայիր՝ աղջիկը ինչպես ծաղկել է,
 Աչքերի մըթնից պայծառ ծագել է
 Կյանքի արևը ու սիրտ է հուզում,
- 20 Անձնըվեր սիրո երգեր է ուզում...
 Ուրախ ու անհոգ գարունն էլ ահա

- Բազմե՛լ է կանաչ սարերի վըրա,
Ձորերը լըցվել, փըռվել հովիտում.
Հավքերն երգում են, ծաղկունքը փըթթում...
25 Դու է՛լ ըսթափվի՛ր, երգիր քեզ նըման,
Ողջունի՛ր շըքեղ գալուստը գարնան:
— Հերիք է, Մուսա՛, երկինքը վըկա,
է՛լ համբերելու սիրտ ու տեղ չըկա.
էնպե՛ս կանեմ քեզ, որ դու մոռանաս
30 Արյուն ու գարուն, պոետ ու Պառնաս:
Անիծված լինի է՛ն օրն ու տարին,
Որ գերի դառա ես քո քընարին.
Քեզ հետ մըտերիմ դառնալու օրից
Ջըրկված մընացի կյանքում բոլորից...
35 — է՛ն տաղա՛նդը, է՛ն ձի՛րքն հապա,
Որ տըվել եմ...
— Ա՛յ խաբեբա,
Ահա ես է՛լ էդ եմ լալիս.
Ինչո՛ւ էս ձի՛րքն էիր տալիս:
40 Ջըգիտեի՛ր միթե այնժամ,
Թե ինչ աշխարք պիտի ես գամ:
Թող լինեի մի կեղեքող,
Հավաքեի միշտ փող ու փող.
Առաջ թեև «գազան» ու «ցեց»,
45 Կըդառնայի շուտով ես մեծ,
Վեհ բարերար
Ազգի համար.
Մեռած օրըս է՛լ պըսակ տային.
«Իր որբ ազգից — միակ հային»:
50 Կամ թե տերտեր լինեի թող,

- Խաչը վրզիս մեռել թաղող,
 Սուսերի վերև միշտ նըստեի,
 Իմ ապրուստը դըրըստեի.
 Ազգն էլ աչքը տընկեր վըրաս.
- 55 — Իմ փըրկողը դու ես, որ կաս:
 Ահա էսպես բան լիներ մարդ,
 Գընար ապրեր լի ու հանդարտ:
 Կամ սընգուրված մի ճոխ հիմար,
 Որ ապրում է լոկ իր համար,
- 60 Ուտում-քընում, ելնում-ուտում,
 Լի՛, գո՛հ, ինչպես աղբակույտում
 Հանգիստ ապրող որդը պարարտ:
 Կըլինեի հարգի մի մարդ,
 Նույնիսկ եթե գըլուխըս այնժամ
- 65 Դատարկ լիներ հազար անգամ,
 Քան թե հիմա իմ գըրպանը:
 Ահա կյանքում էս է բանը.
 Թե չէ՝ լինել ի ծնե գերի
 Մերկ Մուսայի ու երգերի,
- 70 Որդիք ու կին
 Թողած բախտին,
 Մերձավորի ծաղր ու ծանակ,
 Ուժից ընկել անժամանակ—
 Թե պոետ եմ... օ, ո՛չ, Մուսա՛,
- 75 Մի անարդար պատիժ է սա:
 Եվ ինձ մոտիկ,
 Փորձված մարդիկ
 Դեռ շատ վաղուց նըկատեցին,
 Կըռիվ արին, խըրատեցին,

- 80 Թե աշխարքին մըտիկ արա,
 Շատն էլ խընդաց խելքիս վըրա...
 Իսկ ես, ա՛խ, ես,
 Միշտ խենթ էսպես,
 Գիշեր-ցերեկ թերթում գըրքեր,
- 85 Շինում էի դատարկ երգեր,
 Միշտ քո քամով էի թըռչում,
 Ու միշտ բախտից հեռու փախչում:
 — Ա՛յ ապերախտ, ի՞նչ ես ասում.
 Էն ո՞ր բախտն ես դու ափսոսում,
- 90 Որ չեմ տըվել քեզ իմ ձեռքով.
 Աստվածային հըզոր ձիրքով
 էս ցած կյանքից հեշտ ու անթե
 Թըռչել երկինք, վերե՛ւ, վերե՛ւ,
 Ցավեր, հոգսեր ողջ մոռանալ,
- 95 Դըժոխք իջնել, դըրախտ գընալ,
 Անհուն ըզգալ, թովիչ երգել...
 Ո՞ր բախտից եմ ես քեզ գըրկել:
 — Օ՛, ո՞ր բախտից... ա՛յ սևերե՛ս,
 Ահա շարեմ հիշիր ու տե՛ս:
- 100 Ինձ մի անգամ առան-տարան
 Հաշվապահի ուսումնարան,
 Շատ խոսեցին,
 Համոզեցին,
 Թե կավարտես էս դըպրոցում,
- 105 Ատեստատը հետո ծոցում,
 Ուր որ գընաս,
 Տեղ կունենաս,
 Լա՛վ փողով տեղ բուղգալտերի.

- հազեցինդ էլ տարեցտարի
110 Միշտ կավելցընի քո ոռճիկը,
Վերջը վըրան և... աղջիկը:
Բայց դու եկար միտքըս մըտար,
Ինձ չըթողիր տեղըս դադար.
Դավթարն աչքիս դարձավ դաժան,
115 Թիվ, կոտորակ, թըվանշան
Ուղեղիս մեջ դարձան որդեր,
Քիչ էր մընում սիրտըս պայթեր.
Ես էլ խըրտնած խենթ երեխա՝
Փող ու աղջիկ թողի, փախա,
120 Թե չեմ կարող, ես չեմ կարող,
Ես գըրող եմ, գըրո՞ղ, գըրո՞ղ:
Սակայն էլի բախտըս ժըպտաց,
Ձեռըս բըռնեց տարավ հանկարծ
Ու պիսերի տըվավ պաշտոն:
125 Ո՛չ լի օր կար ինձ և ոչ տոն:
Մեծավորըս էնքան սիրեց,
Հին գըրչակոթն ինձ նըվիրեց.
Ընկերներս էլ ինձ դաս տըվին—
Ոնց պըլոկել խընդրատըվին:
130 Բայց դու էլի եկար գըտար,
Խաղաղ գործիս մեջը մըտար.
Ես էլ հիմարս՝ իսկույնեթ
Վեճ բաց արի ամենքի հետ.
Թե ի՞նչ բան է՝ խեղճ գյուղացուն
135 Գերի շինել՝ ողջ տարին բուն
Տանել, բերել ու թալանել,
Այրու պըղինձն աճուրդ անել...

- էս բոլորը քիչ էր կարծես,
 էնքան արիւր, սատանի պես,
 140 Որ գըրեցի մեծիս պարսավ.
 Նա էլ — կորի, կորի, ասավ,
 Մենք ենք տալի քեզ փող ու վարձ,
 Դու, Մուսայի խելքով ընկած,
 Վեր ես կենում մեր դեմ խոսում.
 145 էդպես պիսեր մենք չենք ուզում:
 Սակայն Աստված մեծ է գութով.
 Հայտնի կանտոր ընկա շուտով:
 Լավ էր, ասի, այսուհետեւ
 Կապրեմ ազատ, գործըս թեթեւ:
 150 Հետըս եկար մըտար կանտոր,
 Գործերըս արիւր խառնուփընթոր.
 Քու երեսից հենց նույն տարին
 Իմ պաշտոնից ինձ դուրս արին:
 էսպես եղա ես խայտառակ,
 155 Համ էլ ընկա պարտքերի տակ.
 (Հո պոետի պարտքն էլ գիտես.
 էդ լոկ պարտք չի ուրիշի պես,
 Այլ ազգային մի մեծ առակ,
 Վեճ ու վըճիռ ծանր ու բարակ):
 160 Ո՞ր մեկն ասեմ, ո՞րը թողնեմ.
 Երբ որ տեսան շընորհչ շունեմ,
 Այնուհետեւ քանի անգամ
 Ծանոթ, ընկեր, լավ բարեկամ՝
 Տերտերոսթյան տըվին խորհուրդ.
 165 — Ա՛յ քեզ մեծ ժամ, լավ ժողովուրդ,
 Փարթամ քելեխ, հարգ, մեծարանք,

- Հարստություն, հանգիստ, հեշտ կյանք...
 Իսկ ես՝ անփորձ, անխելք հիմար,
 Ողջ մերժեցի լոկ քեզ համար.
- 170 Պատրաստ կյանքից, բախտից փախած,
 Գանձանակի թեփշին թողած,
 Քընարն առա,
 Պոետ դառա,
 Երգ ու տաղով մըտա հանդես,
- 175 — Հէյ, Մուսայի ընկերն եմ ես,
 Ձեն տրվի ես ոգևորված:
 — Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, բիրտ հըռհըռաց
 Ժողովուրդը միաբերան,
 Թըռցրել է խելքն էս խեղճ տըղան:
- 180 Հեռո՛ւ կորի, խէնթ պատանի,
 Որ անպիտան գործի, բանի,
 Ուշք ու միտքըդ տըվել երգին՝
 Մի չես նայում էս աշխարքին...
 Մենք մարդիկ ենք — գործ ենք անում,
- 185 Խենթ-մենթ բաներ չենք հասկանում:
 Ես գոչեցի.— խավա՛ր ամբոխ,
 Պաշտում ես դու լոկ փայլ ու փող,
 Ձեա հասկանում դու պոետին,
 Ես, երկրնքի քընքույշ որդին,
- 190 Երգում եմ սե՛ր, ճըշմարտությո՛ւն...
 Ու գընացի խըմբագրատուն:
 — Տեր խըմբագիր, պոետ եմ նոր,
 Բերել եմ ձեզ ոտանավոր.
 Ահա կարդամ ականջ դրեք,
- 195 Ձեր հանդիսում տեղավորեք:

«Սևորակ աչքեր, սևորակ աչքեր,
 Հալածում եք ինձ դուք օր ու գիշեր,
 Նայում եք անթարթ իմ հոգու խորքում...
 Ինչո՞ւ չեք քընում, ինչո՞ւ չեք փակվում.
 200 Բանաստեղծն արդեն տանջանքից հոգնել՝
 Ուզում է քընել, հավիտյան քընել...
 Դուք էլ քընեցեք, սևորակ աչքեր,
 Ցերեկըս անցել է, գիշեր է, գիշեր...»

— Ոչինչ, կոկիկ է: Խոսելով անկեղծ՝
 205 Դուք վատ չեք գըրում, պահոն բանաստեղծ.
 Ամեն տողում տասն են վանկերը,
 Բայց ինձ աղքատ են թըվում հանգերը:
 Հապա մի տըվեք, ուղղեմ ես հիմա,
 Տեսեք՝ թե որքան սահուն դուրս կըգա:
 210 Ուղղում եմ ես միշտ մեր պոետներին,
 Հսպես եմ պոետ շինել բոլորին:

«Սևորակ աչքեր, սևորակ աչքեր,
 Հալածում եք դուք ինձ ինչպես քաջքեր...»

Ես իսկույն ինչպես հալածված քաջքից՝
 215 Փախա խըմբագրից ու իրեն աչքից,
 Երգերըս ուղիղ տարա տըպարան.
 Դուրս եկավ էսպես մի նոր երգարան:
 Այնժամ մըտրակող մի թունդ պուբլիցիստ,
 Հայտնի քըննադատ, բազմագետ ու խիստ,
 220 Սաստիկ վըրդովված, անաչառ հոգով
 Ծաղրի առավ ինձ իրեն «ակնարկով»:

- Ես դեմ եմ, ասավ, բանաստեղծուիջան,
 Զրգվեցնում է ինձ էդ երգի Մուսան:
 Ո՛չ մըտքեր են պետք, ո՛չ ձիրք և ոչ խելք,—
- 225 Բառեր ու հանգեր — և ահա քեզ երգ:
 Հենց նոր դուրս եկած էս խակ տըղան էլ
 Գըլխից էս տեսակ բաներ է հանել:
 Ուրի՜շ բան էին հին պոետները...
 Նըրանք էլ մեռան, տարան հետները
- 230 Տաղանդ ու երգեր. ամեն, ամեն բան
 Մըտավ նըրանց հետ խավար գերեզման...
 Դարձավ անապատ... էլ ո՞վ է մընում...
 էլ ուրիշ պոետ մենք չենք ընդունում...
 Որքան ծաղրում ենք, սըրանք չեն լըռում,
- 235 Ոչ էլ մեր ուզած բաներն են գըրում:
 — Ո՞վ բըրետների, կույրերի երկիր:
 Դու մի՛ հավատար, իմ հե՛գ որդեգիր,
 Ես էն հանգուցյալ լավերից նույնպես
 Լըսել եմ հաճախ գանգատներ պես-պես:
- 240 Սպանում են դեռ ծաղրով ու թույնով,
 Ապա պըճընվում նըրանց անունով.
 Հափում են նըրանց վաստակը արդար,
 Ու նորից... նույն հին կըռիվը վատթար...
 Երգվում եմ ահա ճառագող օրով,
- 245 Վառ Ավրորայի մաքուր շողերով,
 Խոսում ես դու էն չըքերի մասին,
 Որ միշտ անտեղյակ առաջին լուսին,
 Չեն հըրճվում նըրա ծագման հանդիսով,
 Միայն կեսօրին ապուշ երեսով,
- 250 Ելնում են մըռայլ, տեսնում քընեած՝

Գրլխների վերև արևը կանգնած.

Ու ծունկ են չոքում,

Օրհներգ են երգում.

Հի՛ն օրհներգություն ու հի՛ն հրեշներ...

255 Բայց միթե նըրանք ապրում են անմեռ,

եվ էդպես անհաշտ էսօր էլ քեզ հետ...

— Ի՛նչ հրեշ, Մուսա՛, ի՛նչ կույր ու բըրետ,

Ի՛նչ բաներ ես դու քեզնից հընարում...

Ես է՛ն եմ ասում, թե մեր աշխարհում

260 Պոետները ողջ տըխրել են, ցավել,

Որ իրենց երգի քընար ես տըվել...

Ես էլ... ի՛նչ ասեմ... մեղավոր եմ ես,

Ծուլ ու անշընորհք. անպետք, սևերես...

Մեր խեղճ տանըցիք ո՛րքան նախատում—

265 Բայց ես՝ միշտ համառ, չէի հավատում,

Մինչև լըսեցի մի մեծ պարոնի,

Մեր մեջ շատ խելոք ու շատ անվանի:

Մի օր ինձանից արավ հարցուփորձ.

— Ունի՛ս, հարցրեց, մի պաշտոն կամ գործ:

270 — Բանաստեղծ եմ ես, հայտնեցի հըպարտ:

— Դըժվար է, ասավ, երբ անգործ է մարդ:

— Բանաստեղծ եմ ես, կըրկնեցի մեկ էլ:

— Հասկացանք, ասավ, պարապ ես եղել...

Եվ խեղճ ընկերըս երբ որ՝ սըրտացավ՝

275 Սա էլ պետքական մի մարդ է, ասավ,

էնպես ծիծաղեց մեր աղան փառփառ,

Որ և հասարակ և մեծ Վեհափառ,

Ով որ իմացավ,

Ծիծաղը պըրծավ:

- 280 Բայց վերջն ավելի պարզեց խընդիրը,
 Երբ հողաված գըրեց մեր լըրագիրը:
 — Բանաստեղծն, ասավ, թո՛ղ մի գործ շինի
 Որ հացի, վարձի դառնա արժանի.
 Թե չէ համառի ու մընա պոետ՝
- 285 Ինչ հաշիվ ունի ազգը նըրա հետ.
 Ազգը հո նըրան չի խընդրում գըրի,
 Թերթն էլ փող չունի՝ թե որ վըճարի...
 Թո՛ղ գընա ապրի իրեն գըրիչով...
 Էսպես ենք դատում մեր մաքուր խըղճով:
- 290 Ներշընչման համար
 Էսպես է հարմար.—
 Ով սովից մեռել՝
 Նա՛ է լավ գըրել:
 Կարող ենք մենք էլ
- 295 Էսպես մըտրակել
 Ու ծաղրել մի-մի,
 Որ առաջ դիմի...:
 — Ո՛վ ախոռ-երկիր, մըտրակի մարդիկ...
 Դե՛, ե՛կ, սիրելիս, տանեմ քեզ երկինք.
- 300 Էնտեղ երջանիկ ոգիների հետ
 Զըվարթ կըխընդաս ու կերգես հավետ.
 Կամ կուզես թըռցնեմ, հանեմ Ոլիմպոս,
 Որ նեկտար ըմպես, ճաշակես ամբրոս:
 — Իմ ազնի՛վ Մուսա՛,
- 305 Ա՛յ, հրպես խոսա:
 Իրավ, էս կյանքից ես շատ եմ զըզվել:
 Ինչ երանություն՝ երկընքում սուզվել,
 Էն չըքնաղներին, որոնք, անկասկած,

- Նըման չեն իսկի մեր Հայոց կանանց—
- 310 Լինել միշտ ընկեր
 Ու սիրո երգեր
 Հորինել,
 Զոնել,
- Երկրային շնչին հոգսերը թողած.
- 315 Կամ, ոտներն հանգիստ ժայռերից կախած,
 Նըստել Պառնասի երջանիկ գըլխին
 Ու բարձրից նայել էս հիմար խալխին:
 Բայց ես ունեմ կին, շատ երեխաներ,
 Նըրանց բանն էնտեղ ի՞նչպես կըլիներ...
- 320 — Օ՛, երբ Պառնասի գագաթ վերանաս,
 Զավակներ ու կին պիտի մոռանաս:
 — Ո՛վ դու անիրավ, ի՞նչ եմ արել քեզ,
 Որ ինձ իմ տանից էդպես բաժանես:
 Զէ՛, լավ է կըրկին, որ երկրում մընամ,
- 325 Ծաղրի, նեղության մի կերպ դիմանամ...
 — Քո կամքը լինի, ազա՛տ բանաստեղծ.
 Ընտրի՛ր, ուր կուգես՝ երկինք թե երկիր,
 Բայց միշտ, ամեն տեղ եղիր դու անկեղծ,
 Մաքուր, սըրտալի քո երգը երգիր:
- 330 Կանգնի՛ր միշտ վերև,
 Ու ինչպես արև՝
 Նայի՛ր լուսավոր,
 Պայծառ ու հըզոր,
 Քո կոչումն է դա.
- 335 Եվ, ինձ հավատա՛,
- Բոլոր գանձերը, գոհարներն անգին
 Զարժեն կարճատև քո ներշնչանքին:

- Ա՛յ, դու սատանա՛, է՛լ կուզես խաբել,
Մեծ-մեծ խոսքերով աչքերըս կապել.
- 340 Ա՛յ, դու կեղծավոր, սիրուն անպիտան,
Ես լավ եմ տեսնում այժմ ամեն բան:
Դու ինձ ես մենակ միամիտ գլտել,
Հապա դե խոսիր ուրիշի մոտ էլ,
Ա՛յ, թեկուզ մեզ մոտ, հենց իմ կրնկանը—
- 345 Ասա՛, թե մենակ փողը չի բանը...
Բայց ի՛նչ եմ ասում. Հայոց գլրողը
Վաղուց է արդեն ճանաչել փողը.
Եվ երկար, երկար մեր ողջ հանճարով
Մշտածել ենք մենք դժար օրերով,
- 350 Գլրողի պըսակ,
Թե՛ փողի քըսակ...
Եվ լավ ենք վըճռել...
Դեհ, գընա՛, Մուսա՛.
- Գլրադարանս շինում եմ կասաս,
355 Թըքում եմ և քեզ և քո պըսակին,
Երկըրպագում եմ փողի քըսակին:
«Փողի քըսակը, փողի քըսակը,
Բարձրացընում է մարդու հասակը,
Գեղեցկացնում է հըրեշ տըգեղին,
- 360 Սըրբագործում է գարշն ու աղտեղին:
Նըրա ուժն է՝ որ դարձընում է լոկ
Անասուններին հարգի ու խելոք,
Կույսին, զառամին մոտեցնում իրար,
Չարին, վաշխառվին շինում բարերար,
- 365 Պըճնում ճակատը լիրբ ավազակի,
Կանգնեցնում արձան անվախճան փառքի:

- Նա է միշտ շարժում դատողի լեզուն,
 Նա՛ է հասցընում աղոթքն Աստըծուն,
 Նըրա վըրա է աշխարքը կանգնած.
- 370 Նա մեր հոգին է, մեր երկրորդ Աստված:
 Պոետն էլ բընավ թե խոսել է վատ,
 Տուժել է սաստիկ, զըղջացել է շատ,
 Եվ այժըմ, ահա, խելքի է եկել,
 Սկսել է նըրան օրհնություն երգել»:
 375 Երգըս որ լըսեց իմ դժբախտ Մուսան,
 Իսկույն հավաքեց իր փասա-փուսան.
- Դեհ, մընաս բարյավ,
 Անսիրտ, անիրա՛վ,
 Ես էսքան տարի
- 380 Ինչ որ քեզ արի,
 Բոլորն ուրացար,
 Փողապաշտ դարձար...